

Te Peretitenira'a No Porinetia farani

PIHA PUTURA'A PARAU 'API Mahana toru 12 nō fepuare 2020

Te mau Fa'aotira'a a te 'Āpo'ora'a a te mau Fa'aterehau

Faataimeraa 'i te hooraa 'i te 'ava'ava uira 'ê te mau hinu tau

'Ua hau atu 'i te 2 000 ma'i mâtâhâ, 'itehia 'i Marite, nō roto mai 'i te puhipuhi 'i te 'ava'ava uira, nō roto mai 'i te hinu tau 'o teie mau 'ava'ava 'inaha te vai nei te tahi râau 'ino 'i roto 'i teie mau hinu tau te acérate. 'Ô teie te tumu 'ô te ma'i mâtâhâ 'i pohe ai 'e 40 taata nō te reira 'i faaotihia ai 'iâ âra noa 'e te mana'oraahia 'e faataime 'i te mâtete 'ô teie 'ava'ava uira.

'Īâ au 'i te mau 'ati 'e nehenehe 'e tupu mai nâ roto 'i teie mau hinu ta'ero, 'uâ 'opani rû te 'Apooraahau, nō te roaraa hô'ê matahiti, 'i teie mau hinu ê te vai ra teie râau 'i roto 'i te mau hinu tau 'e 'iâ 'iritihia te reira 'i ni'a 'i te mâtete 'ô te fenua nei.

Nâ teie faatureraa faaterehia 'i 2020 'ê pâruru 'e te mataâraraa 'i ni'a 'i te faa'ohiparaa 'e mau parau faatiani, te mau vâhi 'opanihia 'iâ puhipuhi 'e 'iâ hoo 'i teie hinu 'ava'ava.

Tei raro a'e te feiâ tapihoo 'i te ture faa'ûtu'a 'ô te ture Fenua nō te 26 'ô tetepa 2008, 'ô te nao'ahia 'ê 4 474 000 toata utu'a 'e te utu'a fare 'auri 2 matahiti, 'ê ta'ipiti roa atu mai te peu 'e hinu hâmani huna 'ê 'ô tei faata'ero 'i te taata.

Te tapura faufaa a te piha tapihoo e tapihaa no 2020

'Ua haamana te 'Apooraahau, 'iâ-au 'i te faaotiraa mana nō te 4 'ô tetepa 2000, 'ê 'iâ-au 'i te mau faaheporaa 'â te piha tai'o (PCG), 'i te tapura faufaa 'â te Piha Tapihoo 'ê Tapihaa nō 2020, tei te faito 878 075 000 toata moni ô mai 'ê te moni faa'ohipa.

'Īâ-au 'i te tarena matahiti 2019-2023 'a te CCISM, tâ na tapura faufaa nō 2020 tei te faito 135 mirioni toata, tû'atiraa ia 'i ni'a 'i te mau 'ôpuaraa faanaho faahouraa 'e tâtâ'iraa 'i tâ na fare ohipa 'e te tauiraa 'i te mau tauihaa piha ohipa.

Hotu moana, te ve'a 'ô te 'imira faufaa moana

'Ua faataa te Mono Peretiteni 'ô Porinetia farani, faaterehau nô te 'miraa faufaa moana, 'e te nene'i nei 'o ia, 'ê te Faatereraa 'ô Hotu Moana, 'i te hô'ê ve'a nô te faatiani 'e te haafaufaaaraa 'i te mau tôro'a 'i te pae 'ô te faufaa moana.

Topahia te i'oa « Hotu Moana », tâ na fâ 'po te tûramaraa 'i te feiâ tôro'a nô teie tuhaa 'i te mau parau 'âpî 'î roto 'i te mau 'âmaa ato'a 'ô te 'imiraa, te mau faatureraa 'âpî, te mau faa'ohiparaa faufaa, te mau nuuraa 'i te pae 'ô te faahoturaa 'e te tuuraa ihoâ râ 'i te feiâ tôro'a 'i mua roa.

'Ê ve'a tâmoni 'ore faataahia nâ mua roa nâ te feiâ toro'a moana (Tautai, faa'apu poe, faa'amu î'a), nô te huiraatira ato'a râ.

'Ê nene'ihia te numera mâtâmua 'i fepuare nei, 'î tiurai 'e titema.

Te 'aueue 'ore 'ô te mau târifa hoo

'Î tenuare 2020, 'ua vaivai noa te mau târifa hoo 'i te faito 99,99. Tei topa te târifa 'ô te mau utaraa 2,2% 'ô tei faarava'i mai 'i te maraa 'ô te mâa 'e te inu 'ava 'ore 'e 2,2%.

'Î ni'a 'i te 12 'âva'e, 'ua maraa te faito hoo 1,7%. Te rima ohipa maraa ato'a 0,3% 'i tenuare 2020. Hô'ê nuuraa 2,7% nô te roaraa 12 'âva'e.

'Î tenuare 2020 ; te faito 'i te pae 'ô te payuraa fare 'ê te mau paturaa rarahi (BTP) maraa 0,5%. Tei tauraa tei ni'a noa 'i te maraa 'ô te târifa tauihaa 'auri fare (+1,3%) 'e te tauihaa uira (+0,8%).

Te faito 'ô te paturaa fare 'ua nuu 'i te 0,8% 'âre'a 'î te pae 'ô te mau 'ohipa rarahi 'ua vai noa.

'Î ni'a 'i te 12 'âva'e, te maraa 'âmui 'i te pae 'ô te BTP 'ua maraa 0,5%, 'ê te paturaa fare 'ua nuu 0,8% 'e te mau paturaa rarahi 0,3%.

Faanahoraa 'i te fâreireira mâtâmua roa 'ô te ao 'ô te ohipa

Te faaineine nei te Faatereraa 'ô te ohipa 'ê te hâpiiraa teitei 'ô Porinetia, hô'ê « fâreireira 'ô te ao 'ô te ohipa », 'ê tupu 'i te mahana maha 26 'ô mâtî nei, te 'âmui mai, te mau ti'a 'ô te mau aupupû, tô te mau fatu ohipa 'e te mau mero 'ô te mau 'âpooraa mana (ti'a 'ô te feiâ reve ohipa, ti'a 'ô te mau aupupû, te mau mero tômite taiete).

Te tumu parau nô teie fâreireira mâtâmua roa 'ô te aroraa ia 'i te mau tihepuraa huna 'i te taata rave ohipa, ohipa hâpa'ohia 'e te faatereraa 'ô te ohipa. Taa'ê atu te mau tihepuraa huna, te tihepu ato'a nei te tahi mau fatu ohipa mâ te faahepo 'i te taata 'iâ rave 'i te hô'ê pâtana, 'âre'a râ ho'i te ohipa nei teie taata mai te rima ohipa tamau nâ teie fatu ohipa.

Nâ roto 'i teie mau râve'a tano 'ore 'ê fifi te taata rave ohipa 'e fifi ato'a te taiete nâ reira te 'âmuiraa 'ô te feiâ rave ohipa 'ô te fenua nei, 'inaha 'ua 'ere te taata rave ohipa 'i tô na

ti'araa mana 'ite -au-hia 'e te ture ohipa, nâ te reira rave'a tano 'ore 'e tupu ato'a ai te tata'uraa tano 'ore 'i rotopû 'i te mau taiete 'e auraro nei 'i te ture 'i reira ato'a te topa tari 'ô te Afata Pâruru Tôtiare (CPS) nô te mea ê'ita te fatu ohioa 'ê 'aufau faahou 'i te tuhaa 'â te CPS nâ taata rave ohipa tâ pâtana hia 'e 'aufau 'i tâ na iho tuhaa.

Nâ roto 'i teie peu tihepuraa taata pâtana haavare, ê'ere roa ia 'i te faatupuraa ohipa 'âpî 'ô te faa'ere nei râ 'i te tihepuraa taata tâ 'âva'e nâ roto 'i te mau ti'araa ohipa fatu pâtana RNS.

Nô te 'aro 'i teie peu, 'ûa hamau mai na te Faatereraa 'ô te ohipa 'i te mau arata'iraa ture 'ê nehenehe ai 'i te mau piha 'â te Hau 'ê hi'opo'a nô te 'aro 'i teie mau tihepuraa tano 'ore. Te hô'ê hi'oraa, 'ô te tômite 'aro 'i te faa'ohiparaa tano 'ore 'i te taata (COLTI), peretitenihia 'e te auvaha ture 'â te Repupirita, 'ô te putuputu 'i te mau toru 'ava'e te mau piha hi'opo'a 'e 'aro nei 'i te mau tuhepuraa huna (Faatereraa 'ô te ohipa, CPS, DICP, Mûto'i farani, Mûto'i tahiti DSP, PAF, etv...).

Nô te haamaita'i atu-â 'i te 'imiraa faufaa 'ê tôtiare, 'aita atu 'ê rave'a 'ô te faaâraraa ia 'i te pûai ora totiare. Te fâ 'ô teie fâreireira 'ô te faatupuraa ia 'i te mau 'aitauraa mana'o 'i ni'a 'i teie tumu parau 'iâ mârarama te mau taiete, te feiâ rave ohipa, te mau 'âpooraa mana 'ê tâ na feiâ ohipa, 'i ni'a 'i te mau fifi teimaha faatupuhia 'ê teie peu tihepuraa tano 'ore nâ reira te faatura 'oreraa 'i te mau ture 'e te mau ûtu'a faataahia nô teie peu.

Te tahi fâ, 'ô te faati'araa ia 'i te 'aitauraa parau totiare mâ te 'âpee 'i te pûai ora totiare, 'iâ nehenehe râtou 'ê faahohonu atu-â 'e te faarava'i atu-â 'i tô râtou 'ite 'i te pae 'ô te ture ohipa, 'i te pae ho'i 'ô te 'imiraa faufaa, 'âpiti atu 'i te tôtiare, 'ê 'i te mau fifi rahi 'ô te nunaa, 'iâ nehenehe 'iâ râtou 'e pa'epa'e mai 'i te mau auraa tôtiare 'i roto 'i te mau taiete ohipa.

'Î te taime po'ipo'i 'ô teie fâreireira 'â tô te ao 'ô te ohipa, 'ê tupu 'i te Hâpiiraa Teitei 'â Porinetia. 'E 'âmui mai hau atu 'i te 250 manihini, nô roto mai 'i te mau aupupû totiare, te ti'a mai nô te feiâ rave ohipa nâ reira tô te mau fatu ohipa.

Târena Fiji Share : haapaari 'i te mau râve'a 'â Fîtî nô te mau hi'opo'araa 'e te mataâraraa 'i ni'a 'i te mau tirotiro ma'i pee

'Ua vauvau te faaterehau 'ô te mâ'imiraa 'i mua 'i te 'Apooraahau 'i te târena 'o te mau mâ'imiraa 'e te mataâraraa 'i ni'a 'i te mau mâ'imiraa 'â te Repupirita 'ô Fîtî nô 'iteraa 'e te hi'opo'araa 'i te mau tirotiro ma'i pee nâ roto 'i te pâtia 'â te mau manumanu, naonao anei.

Teie târena piihia « Fiji Share », âmohia 'ê te fare mâriri Louis Malardé, turuhia 'i te pae 'ô te afata faufaa 'â fare moni 'â Farani nô te Faahoturaa 'ê tâ na râve'a tauturu nô te mau fenua farani nâ te ara moana (FICOL), 'ô te tauturu 'âfaro nei 'i te mau 'ôpuaraa 'â te mau fenua 'i ni'a 'i te 'ê'a 'ô te faahoturaa faaterehia 'e te mau fenua farani 'i te ara moana.

Faaterehia teie târena ohipa 'e te faatereraahau 'ô te êa 'â Fîtî, 'e te pû mâ'imiraa 'â Porinetia (ILM), 'â 8 a'e nei matahiti, 'e te tahi atu mau fenua nô pâtitifâ nei (ROSSP), hâpa'ohia 'e te 'Âmuiraa 'ô Pâtitifâ 'e te Tômite 'ô te êa 'ô te ao nei.

‘Ā 3 a’e nei matahiti, ‘ê maha tahua :

- Te tai’oraa ‘i te mau rave’a ‘e te mau ‘ite ‘e vai nei ‘i roto ‘i te mau pû mâ’imiraa ‘â Fîtî, te âraraa ‘e te rava’i anei tâ na râve’a mâ’imi ‘i ni’a ‘i teie mau tirotiro ;
- Faananearaa ‘ite nâ te feiâ ohipa Fîtî ‘i ni’a ‘i te mau rave’a ‘â te ILM ;
- ‘Îritiraa ‘i te mau rave’a mâ’imi ‘âpî ‘i te vâhi ohipa ‘â Fîtî ;
- Hi’opo’araa nâ te ILM ‘i te vâhi ohipa ‘â tō Fîtî ‘e te faataa’êraa ‘i tâ na vâhi ohipa nō te mau mâ’imiraa, te âraraa te mâ’imiraa ‘ôhie.

Te tapura faufaa nō teie ‘ôpuaraa 146,8 mirioni toata ‘ê te tauturu ‘â te AFD 81,8 mirioni toata. ‘Ê âmo te Fenua nâ roto atu ‘i te pû ILM ‘ê 56,6 mirioni toata nâ reira ‘ê 8,3 mirioni toata nâ Fîtî. ‘Ê hinaaroraa teie nâ Porinetia ‘ê faaô ihoâ ‘i roto ‘i teie târena ohipa nō te mau mâ’imiraa, ‘ê te ohipa ‘âmuiraa ‘e te mau fenua nō Pâtitifa.

Parau faati’a nō te ‘îriti ‘i te mau hi’opo’araa tata’u nō te faaô ‘i roto ‘i te ohipa ‘â te Hau

‘Ua fârii te ‘Apooraahau ‘ê ‘îriti ‘i te mau hi’opo’araa tata’u nō te mau tihepuraa ‘â te Hau nō 2020 :

1. ‘Āmaa tereraa faufaa ;
 - Faito A : tonohaa ‘â te Hau ;
 - Faito C : mono tonohaa, tuati fârii nâ te taote ;
2. ‘Āmaa ohipa taa :
 - Faito C : rauti ohipa taa, mono hâpii tōro’a, tûpohe auahi tahua manureva ;
3. ‘Āmaa êa :
 - Faito C : rima tauturu nō te êa, tuati ûtuûtu ma’i ;
4. ‘Āmaa hâpiiraa-tôtiare, ta’ere ‘ê tû’aro :
 - Faito C : tuati ma’i tamarii hâpiiraa, tauturu tôtiare, hâpii faa’eta’etaraa tino ê tû’aro.

Te Challenge Taure’a

‘Ua ani te Faaterehau, ‘i te ‘Apooraahau, ‘iâ faatere faahouhia te faanahoraa « Challenge Michelet », ‘ô tei faaea na 2011 ra, mâ te hôro’a râ ‘i te rēni ‘âpî, nō te faahotu ‘i te mau râve’a nō te û’i ‘âpî ‘ô te fenua nei.

Haamauhia ‘i Farani mai 1972 ‘ê te taatiraa Pâruru Haava ‘i te û’i ‘âpî (PJJ) ‘e te taatiraa tû’aro ê Ta’ere Edmond Michelet – Henri Bailly, ‘ô te tâhō’ê nei ‘i te mau taure’are’a ‘âpî ‘i raro a’e ‘i te hi’opo’araa ‘â te ture ‘ê ‘ô tei faaôhia ‘i roto ‘i te mau tata’uraa tû’aro.

Te fâ ‘ô teie ‘opuaraa ‘ô te tautururaa iâ ‘i te û’i ‘âpî ‘iâ ho’i ‘inia ‘i te ‘ê’a ti’a ‘ê ‘iâ mau mai râtou ‘i te mau taïpe ‘ô te faatura. ‘Uâ faanahohia mai na teie rave’a ‘i Porinetia nei ‘i te area matahiti 1999 ‘ê 2011, ‘ê ‘ua ‘itehia te maita’i ‘ô teie faanahoraa.

‘I teie vairaa nei, ‘uâ mana’ohia ‘e haamau faahou ‘i teie râve’a te i’oa noa te tauï : te « Challenge Taure’a ». ‘Ê fâreireira nâ te u’i ‘âpî tamaroa ‘ê tamahine 14 tae atu ‘i te 17 matahiti, ‘i roto ‘i te hepohepo hâpiiraa, tôtiare ‘e ‘utuâfare.

‘Ê 256 râtou ‘ê fâna’o nei ‘i te turu ‘â te Totiare, te ‘utuâfare ‘e te autahi (DSFE), nô e pârururaa ‘i te tamarii, ‘ê 64 rauti ‘i roto 16 taatiraa ‘i Porinetia nei.

‘Iâ au ‘i te hi’oroo ‘ê te naturaraa ‘ô teie ‘ôpuaraa ‘e te mau râve’a hinaarohia, nâ te ‘Amuitahiraa tu’aro ‘ê ta’ere ‘i Farani-Porinetia (FSCF CD Polynésie) ‘ê âmo ‘i teie ‘opuaraa.

‘Ê tupu teie heiva tû’aro nâ teie mau tamarii ‘ê ‘imi nei ‘i te maita’i, nâ reira te faatôro’araa ‘i tâ râtou ohipa ‘i te roaraa ‘ô te matahiti turuhia ‘ê te mau rauti. ‘Ê fâreiraraa ‘ê tupu ‘i te mônîrê 30 ‘ô mâti tae atu ‘i te 30 ‘ô eperera 2020 ‘i ni’a ‘i te mau tahua tû’aro ‘ô Tahiti.

-0-0-0-0-0-